

KULTURA FIZYCZNA I SPORT ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SZTUKI SPORTÓW I WALK WSCHODNICH A KULTURA MASOWA W ŚWIETLE AKSJOLOGICZNYCH ZAGROŻEŃ DOBY GLOBALIZACJI

Istotą niniejszego opracowania jest wskazanie na istotne związki i zależności w społeczeństwie nowoczesnym między kulturą fizyczną i sportem a kulturą masową. Owe interkorelacje intensyfikują się na skutek szczególnej sytuacji, w której znalazła się współczesna cywilizacja naukowo-techniczna, zwłaszcza na skutek potrójnego groźnego globalnego kryzysu – aksjologicznego, ekologicznego oraz kryzysu pedagogicznego bez precedensu w historii wychowania. Przed przystąpieniem do meritum rozważań poświęćmy nieco uwagi uściśleniom terminologicznym, dotyczącym pojęcia „kultury”, „kultury masowej” oraz „kultury fizycznej”. Interpretacja kultury fizycznej w niniejszym opracowaniu „wiąże się nieodłącznie z poziomem rozwoju duchowego człowieka, a więc zrozumieniem własnej istoty, natury świadomości i jej relacji ze światem, celu istnienia na przejawionym planie bytu oraz znaczeniu podejmowanych działań. Widzimy więc, jak zasadniczo różni się przyjęta w naszych rozważaniach definicja kultury fizycznej od obiegowej interpretacji tejże kultury, jako dążenia do somatycznego, cielesnego, fizjologicznego, zdrowotnego lub estetycznego efektu jako celu autotelicznego. Ten właśnie, redukcjonistyczny i głęboko szkodliwy dla młodzieży, obraz kultury fizycznej lansowany bywa, niestety szeroko, w opracowaniach jej dotyczących.

Fundamentalną wartością wszelkiej kultury, a więc i kultury fizycznej, jest twórczy wysiłek człowieka dla osiągnięcia prawdy o rzeczywistości, uzyskanie odpowiedzi na węzłowe pytanie „kim jestem”, skąd pochodzę, ku czemu dążę, jaka jest moja hierarchia wartości, jaki jest mój stosunek do Stwórcy wszechbytu oraz bliźniego? Przedstawione rozróżnienie jest konieczne, gdyż bez klarownego uświadomienia sobie zasadniczego znaczenia pojęcia kultury trudno zaiste dokonać analizy i trafnej oceny wielu gałęzi, postaci i sfer tego pojęcia, w tym również istoty kultury fizycznej w dobie globalizacji. Wypada obecnie założyć tezę, iż nie jest możliwe dokonanie sztucznej separacji mię-

dzy różnorodnymi postaciami i sferami działalności człowieka wiążącymi się z pojęciami kultury. Działalność ta podlega bowiem wielu odcieniom kultury wzajemnie się warunkujących, dopełniających, harmonizujących. Tak więc kultura fizyczna, kultura emocjonalna, kultura wrażliwości estetycznej, kultura umysłowa, intelektualna, kultura wolicjonalna, zwłaszcza zaś kultura aksjologiczna, społeczno-moralna, duchowa i wszelkie w ogóle rodzaje i odcienie kultury człowieka – istnieją w ścisłym i nierozzerwalnym związku i winny być interpretowane łącznie jako syntetyczna całość, naturalna i konieczna łączność. Nie może również podlegać wątpliwości, że przedstawione wyżej holistyczne pojmowanie kultury fizycznej człowieka musi warunkować i wywierać decydujący wpływ na wszelkie sfery działalności człowieka, a więc zarówno na sferę ekonomiczno-społeczną, pedagogiczną, polityczną jak i sferę stosunków międzynarodowych, wszelkich relacji międzyludzkich indywidualnych i zbiorowych¹

W świetle powyższych rozróżnień rodzi się konieczność roboczego sformułowania istoty kultury masowej. U jej podstaw leży przede wszystkim konieczność poczucia jedności wszystkich istot, całej ludzkości, jedności stanowiącej tożsamy, współzależny i współodpowiedzialny organizm – pomimo rozdzielności jednostek cielesnych w przestrzeni. Podobnie bowiem jak każdy ruch palca wywiera określony wpływ wibracyjny i grawitacyjny na cały istniejący kosmos (zgodnie z fizycznym prawem grawitacji), również wszelka aktywność nie tylko fizyczna, ale również psychiczna człowieka, jego uczucia i myśli, wywierają niewątpliwie wpływ na wszelkie żyjące istoty i *vice versa*. Ożywiona przyroda stanowi nierozłączną jedność i dogłębne zrozumienie tej jedności, współzależności i wy wpływającej z niej współodpowiedzialności za przyszłość świata stanowi istotę kultury masowej. Interpretacja tej organicznej jedności od strony genetycznej i psychicznej została przedstawiona przez autora niniejszego eseju w szeregu opracowaniach dotyczących „teorii nieśmiertelności genetycznej oraz pedagogiki holistycznej”².

W rozmaitych obszarach życia i działalności społeczeństwa XXI wieku, zapoczątkowanych i rozwiniętych w wieku dwudziestym, można niestety zaobserwować zapoznanie, niezrozumienie oraz wprost zaprzeczenie, negację organicznej jedności i tożsamości globalnej rodziny ludzkiej. Owa

1 Por. A. Szyszko-Bohusz (2010) *Kultura fizyczna doby globalizacji jako przeciwdziałanie eskalacji dewiacji i beztrojski aksjologicznej cywilizacji naukowo-technicznej* W: Z. Dziubiński, P. Rymarczyk [red.] *Kultura fizyczna a globalizacja*, Warszawa, AWF, SALOS RP, s. 339-340.

2 Por. A. Szyszko-Bohusz (1989) *Pedagogika holistyczna*, Wrocław, Ossolineum. Tęgoz: (2006) *Teoria nieśmiertelności genetycznej. Naukowe uzasadnienie uludy śmierci*, Kraków, Wyd. Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego; A. Bohusz-Dobosz (2006) *Świadomość istnienia u pacjentów terminalnie chorych a teoria nieśmiertelności genetycznej*. W: A. Szyszko-Bohusz [red.] *Teoria nieśmiertelności genetycznej*, op. cit.

bolesna, doniosła i jakże destrukcyjna nieświadomość znalazła swój wyraz w potrójnym głębokim kryzysie cywilizacyjnym, a więc kryzysie aksjologicznym będącym „kryzysem matką”, kryzysie ekologicznym oraz bez precedensu w historii wychowania kryzysie pedagogicznym. Kryzys ten objął również kulturę masową związaną z kulturą fizyczną i sportem. Szczytne ideały olimpijskie dobra i piękna, szlachetnej i rycerskiej walki fair play, bezinteresownej pomocy człowiekowi, również przeciwnikowi sportowemu, ideały ofiarności i tolerancji zostały we współczesnej kulturze fizycznej i sporcie, zwłaszcza wyczynowym, zapoznane i zmarginalizowane oraz zastąpione przez pogoń za korzyścią materialną, tytułami, popularnością i zwycięstwem za wszelką cenę, nawet kosztem oszustwa, zagrożenia życia i zdrowia, brutalizacji.

Twórcy i popularyzatorzy współczesnej kultury masowej, a więc dziennikarze, publicyści, uczeni, działacze społeczni winni głęboko uświadomić prawdę, iż współczesna doba globalizacji obok niewątpliwych osiągnięć w rozwoju nauk i technologii niesie ze sobą również narastającą groźbę totalnej samozagłady, będącej skutkiem kryzysu społeczno-moralnego, aksjologicznego. Groźba ta wywiera potężny wpływ na oblicze współczesnej kultury fizycznej i sportu. Przed współczesną kulturą fizyczną i współczesnym sportem rysują się dwa podstawowe zadania: po pierwsze – przewyciężyć i zminimalizować tendencje destrukcyjne, po drugie zaś stworzyć przeciwwagę w zbliżającej się autodestrukcji. Aby ocalić ludzkość od głębokiego kryzysu aksjologicznego, prowadzącego do totalnej samozagłady, należy wzniesić na wyższy poziom świadomość ogółu populacji globu, włączając w ów proces przedstawicieli współczesnej kultury fizycznej i sportu. Postępowa i humanistyczna kultura masowa winna dopomóc zagubionej ludzkości w uświadomieniu, że kulturalny, humanistyczny, tolerancyjny i holistyczny dialog międzynarodowy i międzykulturowy dotyczący podstawowych problemów ludzkości, w tym również sportu, rekreacji, turystyki, nowoczesnej kultury fizycznej stanowi potężny oręż przeciwko agresji, nienawiści, przemocy, terroryzmowi, nędzy i wojnie. Pierwszoplanowym zadaniem współczesnej kultury fizycznej i sportu jest zatem inspiracja młodzieży do szacunku i umiłowania najwyższych wartości duchowych i moralnych: czci do Boga, miłości do istot ludzkich i zapewnienie im opieki oraz wszechstronnego rozwoju od poczęcia do naturalnej śmierci, szlachetności, honoru, właściwie pojętej tolerancji (która nie jest równoznaczna z akceptacją zła), patriotyzmu (lecz nie nacjonalizmu), ofiarnej odwagi, bezinteresownej pomocy dla dotkniętych biedą i cierpieniem, krzywdzonych i znieważanych, poczucia osobistej odpowiedzialności za przyszłe losy cywilizacji. Wszechobejmujący dialog kulturalny, obejmujący również kulturę fizyczną i sport, winien szczególnie mocno uwzględnić fundamentalne znaczenie chrześcijańskich korzeni i dwuty-

sięcej tradycji, wywierających potężny wpływ na kulturę Europy i świata, w tym również na kulturę fizyczną i sport. Tradycja katolicka wywarła ogromnie znaczący wpływ na etyczną, społeczno-moralną sferę osobowości młodzieży. W związku z tym, węzłowym zadaniem współczesnej kultury fizycznej i sportu winno być doskonalenie osobowości oraz etycznego poziomu ogółu nauczycieli i wychowawców młodego pokolenia, w tym również rodziców, a także trenerów, instruktorów i działaczy wszystkich gałęzi sportu. Jako wzór do naśladowania oraz najwyższe autorytety moralne winni oni wskazywać Chrystusa, jako zbawcę ludzkości, Jana Pawła II, Matkę Teresę z Kalkuty, Mahatmę Gandhiego, Alberta Schweitzera, jak również wszystkich ofiarnych bojowników o prawdę, pokój i sprawiedliwość.

W świetle aksjologicznych zagrożeń cywilizacji naukowo-technicznej doby globalizacji kultura fizyczna i sport stają wobec poważnych i nowych wyzwań wiążących się z naporem sił destrukcyjnych, ateizmu, agnostycyzmu, skrajnego liberalizmu, głęboko szkodliwego i demoralizującego wpływu trendów postmodernizmu³.

Na szczególną uwagę zasługuje ogromna i potęgująca się wśród szerokich warstw społeczeństwa globalnego fascynacja kulturą i religiami orientalnymi, zaś wśród młodzieży sztukami i sportami walki wywodzącymi się ze Wschodu. „Wykorzystanie w pedagogice holistycznej sztuki walk wschodnich wymaga dodatkowego wyjaśnienia. Pedagogika holistyczna dąży do wszechstronnego rozwoju młodego pokolenia, zarówno w zakresie rozwoju duchowego, wzorowanego na wzniosłej nauce Chrystusa, ale również rozwoju intelektualnego, emocjonalnego, potęgi woli oraz sprawności i tężyzny fizycznej jak również doskonałego zdrowia. Zapoznanie młodzieży od wczesnych lat z techniką nie tylko samoobrony, ale również umiejętności obrony każdego człowieka znajdującego się w niebezpieczeństwie i wymagającego pomocy stanowi podstawowy postulat etyczny pedagogiki holistycznej. Krótkotrwały pobyt na świecie stanowi, zgodnie z nauką Chrystusa i Kościoła rzymsko-katolickiego okres walki o zbawienie duszy, uczestniczenie w boju ze złem, upadkiem i grzechem reprezentowanym przez siły ciemności. Idea ta jest bliska ideałom walk wschodnich, których głównym celem jest przede wszystkim doskonalenie i rozwój duchowy. Dlatego chrześcijańscy adepci sztuk i sportów wywodzących się ze wschodu winni coraz mocniej pogłębiać swą więź z Chrystusem, wraz z miłością i szacunkiem do wszystkich ludzi, również do przedstawicieli innych wyzwań w duchu tolerancji. Ugruntowanie takiej postawy etycznej wśród młodzieży uprawiającej

³ A. Szyszko-Bohusz (2006) *Kultura fizyczna doby globalizacji...*, op. cit. s. 343-345; W. J. Cynarski, *Kompetencje moralne nauczyciela, Dydaktyka Literatury*, XXVI.

sztuki walki wschodniej to priorytetowe zadanie nauczycieli i trenerów tej dyscypliny. Sztuki walki wschodniej winny umacniać wiarę i etykę chrześcijańską – nigdy zaś jej nie osłabiać, marginalizować, spychać na dalszy plan⁴.

Wielka popularność sztuk i sportów walki wśród młodzieży, potęgowana przez kulturę masową, filmy oraz Internet, jak również coraz liczniejsze kluby, sekcje i organizacje sportowe zrzeszające młodych adeptów tych walk, pragnących upodobnić się do swych idoli o wspaniałej technice, zręczności i sile, ale często bezwzględnych i okrutnych w boju oraz dalekich od etyki chrześcijańskiej w swym postępowaniu i stylu życia, wykazały, niestety, również negatywną stronę owej rosnącej popularności walk wschodnich. W związku z tym, zwłaszcza w publikacjach katolickich pojawiły się głosy krytyczne, wskazujące na niebezpieczeństwa wiążące się z rosnącą popularnością sztuk i sportów walki. Przytaczamy charakterystyczną relację krytyczną: „Nadzieje wyznawców New Age na odkrycie „nowego człowieka” poprzez stworzenie mającej go przemienić syntezy sportu i medytacji znalazły swe miejsce w tzw. wschodnich sztukach walki” Są one nierozzerwalnie związane z medytacjami Wschodu. Stanisław Tokarski, sześciokrotny mistrz Polski w judo, nazywa sztuki walki „ruchowymi formami ekspresji filozofii Wschodu”

Nie będziemy teraz zagłębiać się zbyt szczegółowo w ideologie źródła walk Wschodu. Chcę tylko zasygnalizować temat i wskazać ogólne zagrożenia płynące z zaangażowania się w tej dziedzinie. Niebezpieczeństwo to jest tym większe, że dotyczy zwykle ludzi młodych, którzy szukając rozrywki, a może chcąc realizować się przez sport, wchodzą zupełnie nieświadomie w kręgi obce naszej kulturze, a jednocześnie niosące niebezpieczeństwo degradacji duchowej, a często i psychicznej. Nie mają świadomości zagrożeń również rodzice, którzy zapisują swe dzieci na judo czy karate, chcąc w ten sposób zapewnić im ruch i rozwój fizyczny. Ogólną zasadą sztuk walki jest wykształcenie „wojownika” z ponadprzeciętną świadomością, która ma go uwolnić od wszelkich uwarunkowań, ma go postawić poza prawdą i fałszem, pięknem i brzydotą, dobrem i złem. Ma to być droga do obudzenia w człowieku boskiej świadomości. Wschodnie sztuki walki to także wschodnia sztuka życia i wschodnia religijność. Adept sztuk walki ma budować swe wnętrze według tych filozofii. Medytacja połączona z walką, polega na odkrywaniu źródeł energii.

Jak widać, elementy składające się na sztuki walki, będące ich pewnego rodzaju rdzeniami, mówią o energiach, bóstwach i nieokreślonych siłach niemających nic wspólnego z Bogiem. Bóg chrześcijan jest w tych dziedzinach

4 Por. A. Szyszko-Bohusz (2009) *Pedagogika holistyczna i teoria nieśmiertelności genetycznej wobec wyzwań doby globalizacji*. W: *Dydaktyka literatury*, XXIX oraz D. Olszewski (1995) *Filozofia karate w spotkaniu z chrześcijaństwem*, Lublin.

„elementem” niepotrzebnym i nieprzewidzianym⁵. Techniki obrony i ataku, wypracowane w krajach Dalekiego Wschodu, opierają się na różnych systemach filozoficznych. Mają one ścisły związek z medytacją. Wprowadzają one człowieka Zachodu w tajemniczy i nieznanym mu świat pojęć i filozofii obcych, a często wręcz wrogich chrześcijaństwu.

Wschodnie sztuki walki są traktowane, jako dyscypliny sportowe i to ułatwia ich promocję wśród chrześcijan. W Kościele katolickim pojawiały się już wiele razy głosy ostrzegające przed popularyzacją tychże filozofii i światopoglądów, tym bardziej że dotyczy to na ogół ludzi młodych, a często i dzieci. W 1990 r. Stolica Apostolska opublikowała instrukcję, w której zaleca roztropne podejście do różnych form medytacji wschodnich. Warto też dodać, że także wspólnoty ewangelickie i protestanckie uznały, że filozofie będące podłożem wschodnich sztuk walki są sprzeczne z Ewangelią⁶.

Nie zamierzam odnosić się do merytorycznej strony przytoczonego wyżej polemicznego cytatu, zawierającego uproszczenia i nieścisłości. Nie można jednak odmówić Autorowi polemiki słuszności w sformułowaniu niebezpieczeństw i zagrożeń wiążących się z pochopnym oraz pozbawionym wiedzy zaangażowaniem w dziedzinę walk i sportów wschodnich, zwłaszcza w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Doceniając niewątpliwe walory oraz dobre strony walk i sportów wschodnich, gdy są one prowadzone przez nauczycieli o wysokich walorach społeczno-moralnych, dogłębnej wiedzy merytorycznej i pedagogicznej, nie można równocześnie pomijać ogromne szkody społeczno-moralne i pedagogiczne, jakie może spowodować wyposażenie młodzieży w groźną broń, jaką stanowią walki wschodnie przez nauczycieli o wątpliwej moralności oraz niskich kwalifikacjach. Pragnę przytoczyć dwa przykłady potwierdzające powyższe tezy. We współczesnej Japonii statystyki informują o przeciętnej liczbie około 500 uczniów rocznie, którzy popełnili samobójstwo na skutek nie otrzymania promocji do następnej klasy, aby uniknąć „plamy na honorze”. Samobójstwa te były popełniane poprzez harakiri (sepuku) – na wzór honorowej śmierci tradycyjnej Samurajów. Przykład drugi, znany

5 Karate – stosuje metodę, typową dla filozofii hinduskiej, kształtowania ducha ludzkiego poprzez kształtowanie ciała, co leży u podstaw Jogi; Tae Kwon Do – to koreańska sztuka walki zbliżona do karate; Kung Fu – można wytłumaczyć, jako człowiek-ekspert. Na kung fu największy wpływ wywarły filozofie buddyjskie i taoistyczne oraz myśli Konfucjusza; Jujitsu – jest połączeniem kung fu i japońskich sztuk walki. Koncentruje się na umiejętności atakowania i zadawania przeciwnikowi śmiertelnych ciosów; Judo – jest rodzajem jujitsu; Aikido – to sztuka walki, którą można tłumaczyć jako „drogę” prowadzącą do zjednoczenia z powszechnym duchem. „Ki” to energia, duch, moc będąca we wszechświecie. „Ai” to harmonizacja, strojenie. „Do” – oznacza drogę. Według twórcy, kto odkryje sekret aikido, może powiedzieć „ja jestem wszechświatem”; Tai Chi – chińska sztuka walki i gimnastyka medytacyjna, której celem jest osiągnięcie nieśmiertelności.

6 Por. A. Zwoliński (1997) *To już było*, Kraków oraz G. Bacik (2009) *Okultyzm. O zagrożeniach płynących z uwikłania w spirytyzm, magię i wróżby*, Kraków, Wyd. Esprit SC.

autorowi: zaawansowany adept walk wschodnich pod wpływem napadu z złości uderzył swą narzeczoną kantem dłoni w głowę, niemal pozbawiając ją życia. Przytoczone przykłady, które można by mnożyć, świadczą jasno o tym, jak wielką ostrożność i rozwagę należy zachować zagłębiając się w dziedzinę obcej kultury, tradycji i filozofii.

Rozpowszechnienia i popularności walk i sportów wschodnich nie można zahamować, jednakże można i niezbędnie należy nadać im racjonalny oraz zgodny z ogólnoludzką, humanitarną, chrześcijańską etyką kierunek.

Podsumowanie całokształtu rozważań i wnioski

Cywilizacja naukowo-techniczna doby globalizacji doświadcza niezwykle głębokiego kryzysu społeczno-moralnego, który zagraża totalną autodestrukcją.

Ratunkiem przed samozagładą ludzkości na skutek wojny termojądrowej, katastrofy ekologicznej oraz głębokiego kryzysu w zakresie wychowania młodego pokolenia jest przeciwdziałanie kryzysowi aksjologicznemu poprzez podniesienie na wyższy poziom świadomości społeczno-moralnej ogółu mieszkańców Ziemi, zwłaszcza zaś decydentów, ekonomistów, polityków, finansistów, pedagogów.

Szczególnie doniosłą rolę w tym dziele winna spełniać kultura masowa obejmująca wszystkie dziedziny działalności człowieka, w tym również kulturę fizyczną i sport.

Na szczególną uwagę zasługuje rosnąca popularność sztuk i sportów walk wschodnich oraz ich wpływ na społeczno-moralną sferę osobowości dzieci i młodzieży. Pozytywny walor sztuk i sportów walki na sferę fizyczną adeptów, ich zręczność, siłę i sprawność, winien iść w parze z rozwojem ich sfery duchowej, społeczno-moralnej, postawy fair play, gotowości nie tylko do własnej samoobrony (aspekt egoistyczny), ale również do obrony osób wymagających pomocy i ochrony (aspekt altruistyczny). W związku z tym zadaniem priorytetowym jest podniesienie na wyższy poziom etyki oraz kwalifikacji merytorycznych i pedagogicznych nauczycieli, trenerów, instruktorów sztuk i sportów walki. Nauczyciele ci winni wyeksponować doniosłość korzeni i dwutysięcznej tradycji kultury chrześcijańskiej oraz jej wpływ na świat i Europę, jak również podkreślić istnienie tradycji pochodzących ze Wschodu, niekiedy sprzecznych z nauką Chrystusa i kościoła rzymsko-katolickiego. Do takiej tradycji sprzecznej z etyką chrześcijańską zaliczyć należy m. in. kodeks honorowy Samurajów, zgodnie, z którym dopuszczano do walki na śmierć, krwawą zemstę, lub samobójstwo (harakiri, seppuku – poprzez rozprucie powłok brzusznych sztyletem). Większą niż dotychczas uwagę należy zwrócić na bezpieczeństwo i ochronę wrażliwych części ciała młodzieży podczas przebiegu walk (stosowanie w szerszym zakresie kasków ochronnych etc).

Większy nacisk położyć należy na problem samokontroli emocjonalnej oraz likwidację przejawów bezwzględności i brutalizacji w walce.

Zgodnie z przekonaniem autora niniejszych rozważań sztuki i sporty walki winny być przeniknięte etyką chrześcijańską, najpełniej korespondującą z olimpijską zasadą fair play oraz eliminującą społeczno-moralne i pedagogiczne negatywne skutki tej działalności. Dopuszczenie do organizacji zajęć sztuk i sportów walki w szkołach wszelkich szczebli bez zapewnienia właściwego, odpowiedzialnego za duchowy, społeczno-moralny rozwój młodzieży kierownictwa, jak również brak uświadomienia rodziców o możliwości zagrożenia, prowadzić może do groźnych, opłakanych skutków.